

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» № 475/97-ВР від 17.07.97 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text>
3. Re S (Minors) (Care Order: Implementation of Care Plan); Re W URL: <https://vlex.co.uk/vid/re-s-minors-care-793500649>
4. International Journal of Law in Context , Volume 8 , Special Issue 2: Family – An International Affair, June 2012, pp. 326 – 327 URL: <https://doi.org/10.1017/S174455231200016X>
5. Рішення ЄСПЛ Band L v United Kingdom (2006) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-70136%22%5D%7D>

УДК 341.229

Заставна О. П.
*кандидат юридичних наук, викладач кафедри
міжнародного та європейського права
Західноукраїнського національного університету*

Принцип непривласнення Космосу та сучасні тенденції розвитку міжнародного космічного права

Упродовж останніх десятиліть людство дедалі активніше розвиває космічну діяльність, що супроводжується зростанням інтересу до використання природних ресурсів небесних тіл. Цей процес поставив низку питань перед міжнародною спільнотою, зокрема щодо правового режиму доступу до ресурсів у космосі та можливості їх комерційного використання. У цьому контексті принцип непривласнення, закріплений у Договорі про космос 1967 року, набуває особливої актуальності.

Згідно зі статтею II Договору про космос, «Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, не підлягає національному привласненню ні шляхом проголошення суверенітету, ні шляхом використання або окупації, ані будь-яким іншим способом» [1]. Ця норма була покликана забезпечити мирне і рівноправне використання космосу всіма державами. Проте з розвитком приватного сектору, появою нових технологій та запуском програм комерційного видобутку, як-от Artemis Accords [2], актуалізувалося питання межі між «використанням» і «привласненням» ресурсів.

Наукове співтовариство пропонує різні підходи до інтерпретації цього принципу. Так, І.Т. Теннен вважає, що для забезпечення справедливого та передбачуваного правового середовища необхідне розроблення механізму «права на освоєння» (enterprise rights), що не суперечить забороні суверенізації, проте гарантує стабільність інвесторам [3, с.295]. Дж.В. Ренч,

своєю чергою, доводить, що сам факт видобутку астероїдних ресурсів не є актом привласнення космічного простору, і тому не порушує Договір про космос [4, с. 438]. Ф. Тронкетті вважає, що механізм видобутку корисних копалин на астероїдах може стати прихованим способом закріплення контролю над стратегічними ділянками [5, с. 104].

Аналізуючи дану ситуацію, слід виходити з наступного. Видобуток передбачає фізичне відділення матеріальної субстанції від небесного тіла, що унеможлиблює її повернення, тобто видобуток може інтерпретуватися як форма «функціонального привласнення» (functional appropriation).

Цю позицію частково поділяють прихильники консервативного тлумачення Договору про космос, які наголошують, що приватне або державне вилучення ресурсів несе ризик ерозії принципу непривласнення. Зокрема, як зазначає Леслі Теннен, без створення міжнародного режиму реєстрації та розподілу прав на експлуатацію ресурсів, використання надр стає правовим сірим полем [3, с. 289]. На противагу цій позиції, Джон Ренч у своїй статті стверджує, що між привласненням території і правом на використання ресурсів існує чітка межа. Він проводить аналогію з рибальством у відкритому морі: вилов риби не означає претензії на саму водну територію [4, с. 448]. Проте ця аналогія не є повністю коректною, оскільки видобуток на астероїді або Місяці часто передбачає стаціонарну інфраструктуру, довготривалу присутність, а також контроль над доступом до певної ділянки — що утворює зону фактичного контролю, фактичну тимчасову окупацію.

Проблему поглиблює відсутність у Договорі про космос чіткого механізму розмежування між правом на експлуатацію і правом на територію. Такі терміни, як «використання» (use) та «експлуатація» (exploitation), залишаються без визначень, що дозволяє державам і приватним суб'єктам формувати вигідні їм тлумачення.

Виходом із ситуації могло б стати впровадження механізмів колективного регулювання на кшталт Міжнародного органу з морського дна (ISA) відповідно до Конвенції ООН з морського права [6]. Такий підхід дозволив би забезпечити легітимність видобутку за умови прозорої реєстрації, екологічного контролю, а також розподілу вигод, зокрема на користь некосмічних держав.

Проблема забезпечення прав країн, які наразі не мають змоги брати участь у космічній діяльності, заслуговує особливої уваги. Для так званих «некосмічних» держав, що обмежені у доступі до технологій або фінансових ресурсів, принцип непривласнення виступає гарантією збереження відкритого космосу. Проте фактичне домінування технологічно розвинених країн у доступі до орбіт, ресурсів та космічної інформації створює загрозу їхньому виключенню з глобального космічного процесу.

У цьому контексті все більшого значення набуває концепція «справедливого доступу» (equitable access), яка була частково закріплена в документах Міжнародного союзу електрозв'язку (МСЕ) стосовно розподілу орбітально-частотного ресурсу [7]. Справедливий доступ передбачає врахування потреб країн, що розвиваються, шляхом резервування частини космічних ресурсів або надання переваг у праві на участь у міжнародних космічних проектах. Подібні підходи можуть бути розширені до видобутку ресурсів на астероїдах чи інших небесних тілах.

Підвищення ролі регіональних та міжурядових організацій у формуванні космічної політики, зокрема Європейського Союзу, також може стати каталізатором для створення нового універсального інструменту космічного права. Прийняття кодексу поведінки або рамкової конвенції з міжнародного управління космічними ресурсами, яка передбачатиме механізми участі всіх країн, моніторингу та санкцій, дозволить забезпечити інклюзивність і стабільність міжнародного космічного порядку. Не менш важливим є питання правового захисту майнових та комерційних інтересів приватних компаній, які інвестують значні кошти у космічні проєкти. Створення міжнародного реєстру прав на ресурси, гарантії недискримінаційного доступу до ринків і стабільність правового статусу дозволять залучити інвестиції без порушення принципу непривласнення.

Таким чином, принцип непривласнення у поєднанні з концепцією загальної спадщини людства потребує не лише збереження, а й розвитку в умовах нових викликів.

Висновки:

- принцип непривласнення залишається наріжним каменем міжнародного космічного права, однак його тлумачення потребує адаптації до сучасних умов;
- комерціалізація космосу викликає необхідність створення механізмів міжнародного управління ресурсами, аналогічно до практики морського права.
- правове забезпечення інтересів країн, які не мають власних космічних програм, є необхідною умовою збереження легітимності міжнародного космічного режиму; її можливо було б виконати шляхом впровадження механізмів колективного регулювання на зразок Міжнародного органу з морського дна (ISA) відповідно до Конвенції ООН з морського права. Це дозволило б забезпечити легітимність видобутку за умови прозорої реєстрації, екологічного контролю, а також розподілу вигод;
- подальший розвиток космічного права має ґрунтуватися на принципах справедливості, доступності та загального блага для всього людства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. Signed 10 October 1967. URL: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>
2. The ARTEMIS Accords Principles for Cooperation in the civil Exploration and use of the Moon, Mars, Comets, and Asteroids for Peaceful Purposes 13 October 2020. URL: <https://www.nasa.gov/specials/artemis-accords/img/ArtemisAccords-signed-13Oct2020.pdf>
3. Leslie I. Tennen. Enterprise Rights and the Legal Regime for Exploitation of Outer Space Resources. *The University of the Pacific Law Review*. 2019. № 47. P. 281-299. URL: <https://scholarlycommons.pacific.edu/uoplawreview/vol47/iss2/14>
4. John G. Wrench. Non-Appropriation, No Problem: The Outer Space Treaty Is Ready for Asteroid Mining. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 2019. № 51. P. 437-462. URL: <https://www.case.edu/academic/cwrlj/>

<https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol51/iss1/11>

5. Tronchetti, F. (2020) The Artemis Accords: Evolution or Revolution in International Space Law? *Space Policy*. 2020. №53, P. 101-108.

УДК 347.44:347.78

Поперечна Г. М.
доктор філософії (право), доцент,
Доцент кафедри міжнародного
та європейського права,
Західноукраїнський національний університет

Поведінковий таргетинг як форма агресивної комерційної практики: етичні та правові аспекти

Монетизація даних стала вирішальним чинником швидкого розвитку інтернет-простору в останні роки. Використання персональних даних для надання користувачам персоналізованої реклами на веб-сайтах, соціальних мережах і в мобільних додатках сприяло виникненню нового сектору економіки — індустрії *AdTech*. Цей сектор включає різноманітних учасників, зокрема видавців, менеджерів веб-сайтів, рекламодавців, біржі оголошень, платформи попиту та пропозиції, а також брокерів даних. Усі ці учасники використовують персональні дані як основний ресурс для здійснення своєї діяльності. Дані активно застосовуються в таргетованій та поведінковій рекламі в Інтернеті на безпрецедентному рівні. Згідно з оцінками, світовий ринок онлайн-реклами в 2019 році становив \$319 млрд, але до 2027 року очікується його зростання до \$1089 млрд [3].

Історія розвитку технологій цифрової реклами (*AdTech*) бере свій початок із використання файлів *cookie* та суміжних інструментів – трекерів, основною функцією яких є моніторинг активності користувачів в Інтернеті, зокрема систематичне спостереження за поведінкою користувача в мережі (збір інформації про відвідані сайти, тривалість перебування на них, взаємодію з вебконтентом та рекламними елементами).

Поєднання поведінкових даних, отриманих за допомогою відстеження, із особистою інформацією, добровільно наданою користувачем, такою як вік, стать, місце проживання чи національність, формує підґрунтя для створення детальних користувацьких профілів. Це, у свою чергу, є основою функціонування *AdTech*-індустрії.

Одним із ключових аспектів правового регулювання досліджуваної сфери є з'ясування припустимості застосування технологій відстеження у межах маркетингових кампаній, що базуються на поведінковому таргетингу. Європейські та національні органи країн членів Європейського Союзу із захисту даних регулярно отримують скарги щодо незаконної обробки персональних даних у цьому контексті, внаслідок чого сформувалась значна правозастосовна практика.

Так, у 2022 році Європейська рада із захисту даних ухвалила обов'язкові